

บทที่ 4

การระบุตัวตนชั้นนำและการวิเคราะห์คุณสมบัติชนชั้นนำ

1. การระบุตัวตนชั้นนำ

จากบทที่ 2 ที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีของการศึกษาในเรื่องของชนชั้นนำ โดยศึกษาถึงแนวความคิดที่มาของชนชั้นนำ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 วิธีการ ได้แก่ วิธีการระบุตัวตนชั้นนำโดยการพิจารณาจากชื่อเสียง (reputational technique) วิธีการระบุตัวตนชั้นนำโดยการพิจารณาจากตำแหน่ง (positional technique) และวิธีสุดท้ายคือ วิธีการระบุตัวตนชั้นนำโดยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision-making technique) โดยวิธีแรกนั้นมีจุดเด่นที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาคือ เป็นวิธีการคัดเลือกที่ประชาชนในชุมชนเป็นผู้ทำการคัดเลือกเองโดยที่ผู้ศึกษาไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเลย วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ทำให้เรามองเห็นตัวตนชั้นนำได้เด่นชัดมากกว่าวิธีอื่น และง่ายต่อการคำนวณน้ำหนักคะแนนของผลการระบุที่ได้ทดสอบไว้ ส่วนวิธีที่สองนั้นเป็นการตรวจสอบเพื่อสนับสนุนอีกวิธีการหนึ่งต่อจากวิธีการที่หนึ่ง เป็นการระบุตัวตนชั้นนำให้ชัดเจนขึ้นอีกวิธีการหนึ่ง การระบุชนชั้นนำด้วยตำแหน่งจะทำให้เกิดความเด่นชัดขึ้นในการคัดเลือกชนชั้นนำในชุมชน เพราะตำแหน่งของผู้ที่ดำรงอยู่นั้นสามารถบ่งชี้ให้เห็นได้ว่าชนชั้นนำนั้นได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนได้มากน้อยแค่ไหน ตำแหน่งใดมีความสำคัญมากกว่ากันอย่างไร ซึ่งวิธีการระบุชนชั้นนำทั้งสองวิธีเป็นการศึกษาโครงสร้างอำนาจของสำนักชนชั้นนำนิยมที่มีแนวความคิดที่ว่าชนชั้นนำของชุมชนก็คือ บุคคลที่มีชื่อเสียงและเป็นบุคคลที่ครอบครองตำแหน่งที่สำคัญของชุมชนไว้ ส่วนในวิธีที่สามนั้นเป็นการมองตัวตนชั้นนำด้วยการที่มีส่วนเข้าไปทำกิจกรรมร่วม มีอำนาจในการตัดสินใจ เป็นการแสดงตัวว่ามีอำนาจหรืออิทธิพลเหนือการกำหนดนโยบายของชุมชน วิธีการคัดเลือกจะกระทำโดยการให้ผู้ที่ผ่านการคัดเลือกจากการระบุตัวตนชั้นนำจากประชาชน (วิธีการที่หนึ่งและสอง) เป็นผู้ระบุตัวตนชั้นนำในลักษณะที่ว่าให้ชนชั้นนำของชุมชนเป็นผู้เลือกกลุ่มผู้ร่วมงานหรือร่วมตัดสินใจในการกำหนดนโยบายหรือทำการของชุมชน และจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการประชุมของชุมชน ตลอดจนความสัมพันธ์ทางสังคมของชนชั้นนำแต่ละคน วิธีการที่สามนี้เป็นวิธีการที่ช่วยสนับสนุนวิธีการระบุตัว

ชนชั้นนำวิธีที่หนึ่งและสอง ผลของการระบุตัวชนชั้นนำทั้งสามวิธีดังกล่าวจะทำให้การระบุตัวชนชั้นนำในการศึกษาครั้งนี้มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด

อย่างไรก็ตามมีข้อค้างอยู่ประการหนึ่งคือ การแบ่งกลุ่มของชนชั้นนำนั้น ความจริงแล้วเป็นเรื่องของการเปรียบเทียบและการวัดระดับมากน้อยเท่านั้น มิได้เป็นสิ่งที่กำหนดตายตัวว่า การที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดเมื่อมีคุณสมบัติหรือการครอบครองสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วบุคคลนั้นเป็นบุคคลชั้นนำ ส่วนผู้ที่มิได้ครอบครองไม่ใช่บุคคลชั้นนำ ดังที่ G.W.Skinner¹ ได้ให้ทัศนะว่า

“บางทีอาจจะมีคำนิยามใดสามารถจะแบ่งเขตประเภทของบุคคลชั้นนำและบุคคลที่ไม่ได้เป็นบุคคลชั้นนำได้อย่างแม่นยำ แน่นนอน เพราะในสังคมส่วนมากนั้นแบ่งคุณค่าเป็นเรื่องของการจัดระดับที่แตกต่างกันที่ละเอียดละน้อย บุคคลชนชั้นนำไม่สามารถแยกออกจากบุคคลอื่น หรือจะแยกผู้นำออกจากผู้ที่ทำตาม ในสังคมนั้นมักจะกระทำอย่างเด็ดขาดไม่มีใครได้ บุคคลชนชั้นนำในสังคมใดก็ตามจะพิจารณากำหนดได้โดยเริ่มจากจุดสุดยอดข้างบนแล้วเลื่อนลงมาโดยขีดเส้นแบ่งตามที่คิดว่าถ้าต่ำกว่านั้นถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่ใช่บุคคลชั้นนำ.”

ในการศึกษานี้ก็เช่นเดียวกัน ได้ทำการศึกษาตามวิธีการที่ได้กล่าวมาข้างต้นตามลำดับตั้งแต่ การศึกษาโดยวิธีการระบุชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียงเป็นวิธีการแรก วิธีการต่อมาคือการระบุชนชั้นนำด้วยการระบุตำแหน่ง และวิธีการสุดท้ายคือการระบุตัวชนชั้นนำด้วยการพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งผลของการศึกษาในชุมชนคลองเตยปรากฏดังนี้

จากการใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียงของประชาชนของชุมชนคลองเตย โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 และคำนวณคะแนนตามขั้นตอนดังที่ปรากฏในวิธีการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน ปรากฏว่า บุคคลที่ได้รับการเสนอชื่อเป็นชนชั้นนำของคลองเตยมีจำนวน 60 คน (ดูภาคผนวก ค.) ประกอบ มีน้ำหนักคะแนนจากสูง – ต่ำตามลำดับ และมีการจัดกลุ่มชนชั้นนำโดยการใช้วิธีทางสถิติในการจัดลำดับกลุ่มประเภทของกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม โดยการใช้เกณฑ์มาตรฐานในการจัดแบ่งกลุ่มตามช่วงคะแนน โดยใช้ช่วงคะแนนดังนี้

¹ G.W. Skinner, Leadership and Power in Chinese Community in Thailand.

(Ithaca : Cornell University Press, 1958). อ้างใน นิคม สุวรรณรุ่งเรือง, หน้า 109.

ผลจากการใช้มาตรฐานดังกล่าวข้างต้นปรากฏว่า บุคคลที่เป็นชนชั้นนำระดับสูงคือ บุคคลที่มีระดับคะแนนเป็นเกรด A ซึ่งมีคะแนนอยู่ในช่วง 306.7 คะแนน ถึงคะแนนสูงสุดคือ 459 คะแนน ซึ่งมีจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 8.33 ของบุคคลที่ถูกระบุเป็นชนชั้นนำทั้งหมดและบุคคลที่เป็นชนชั้นนำระดับต่ำคือ บุคคลที่มีระดับคะแนนเป็นเกรด B ซึ่งมีคะแนนอยู่ระหว่าง 153.6 คะแนน ถึง 306.3 คะแนน มีจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ของจำนวนผู้ที่ถูกระบุเป็นชนชั้นนำทั้งหมด ส่วนบุคคลที่ได้ระบุคะแนนในระดับเกรด C ซึ่งมีคะแนนต่ำกว่า 153.6 คะแนน การศึกษาครั้งนี้จัดเป็นประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้รับการยอมรับเป็นชนชั้นนำทั้งหมด ดังนั้นชนชั้นนำระดับสูง และชนชั้นนำระดับต่ำของชุมชนคลองเตย มีจำนวนทั้งสิ้น 11 คน มีรายนาม ตำแหน่งอยู่ คะแนนและลำดับที่ของการระบุโดยพิจารณาจากชื่อเสียงจากการระบุของประชาชน ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 2 แสดงรายนาม ตำแหน่ง คะแนน ลำดับที่ของชนชั้นนำที่ได้รับการระบุโดยประชาชนทั่วไปและได้รับการระบุโดยบุคคลที่เป็นชนชั้นนำของชุมชน

รายนาม	ตำแหน่ง	ระบุโดยประชาชน		ระบุโดยชนชั้นนำ	
		คะแนน	ลำดับ	คะแนน	ลำดับ
1.นางประทีป อึ้งทรงธรรมฮาดะ	เลขานุการมูลนิธิ	459	1	60	1
2.นายสมพิศ ผอบเพชร	ประธานสภาพันธ์ และประธานชุมชน	429	2	45	2
3.นายโอฬาร พิสุทติกพงษ์	เลขานุการสภา พันธ์และประธาน ชุมชน	363	3	43	3
4.นายชุนท์ ศิริธนาธร	ประธานชุมชน	356	4	20	5
5.นางอำมรินทร์ ปิติลและ	นายกสมาคม	320	5	21	4
6.นายเปล่ง ศรีตาน้อย	ประธานมูลนิธิ	221	6	18	6
7.นายสุนันท์ อึ้งทรงธรรม	ลก.	184	7	12	7
8.นายประเวศน์ คงสมบูรณ์	ประธานชุมชน	175	8	5	10
9.นายดำรง จิมกุล	ประธานชุมชน	173	9	6	9
10.ด.ต.ปัญญา พุกพันธ์	กรรมการชุมชน	166	10	4	11
11.นายวัชรบ นิริกุล	อดีตประธานชุมชน	161	11	9	8

จากการระบุตัวชนชั้นนำของชุมชนโดยวิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียงแบบชั้นเดียว ซึ่งเป็นการระบุชนชั้นนำในสายตาและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนที่อยู่ร่วมกันประกอบกิจกรรมร่วมกัน ผลปรากฏว่า ประชาชนในชุมชนได้ระบุชื่อบุคคลให้เป็นชนชั้นนำทั้งหมด 60 คน แต่เมื่อพิจารณาคะแนนการระบุตามที่กำหนดไว้แล้วและเมื่อใช้เกณฑ์การจัดกลุ่มชนชั้นนำ ปรากฏว่า บุคคลที่เป็นชนชั้นนำของชุมชนแอ็ดคลองเตย มีจำนวน 11 คน และสามารถแบ่งกลุ่มชนชั้นนำออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ชนชั้นนำระดับสูง และชนชั้นนำระดับต่ำ ซึ่งชนชั้นนำแต่ละกลุ่มมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. **ชนชั้นนำระดับสูง** ชนชั้นนำระดับสูงในชุมชนแออัดคลองเตย เมื่อศึกษาถึงคุณลักษณะโดยทั่วไปแล้วปรากฏว่า ทั้ง 5 คน ดังกล่าว เป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งสำคัญของชุมชนและหรือของสมาคมหรือกลุ่มองค์กรทั้งหมด ได้แก่ นางประทีป อึ้งทรงธรรมฮาด เป็นเลขาธิการมูลนิธิดวงประทีป นายสมพิศ ผอบเพชร ประธานสมาพันธ์ชุมชนแออัดคลองเตยและประธานชุมชนแฟลต 19-22 นายโอฬาร พิสุทธิกรพงษ์ เลขาธิการสมาพันธ์ชุมชนแออัดคลองเตยและประธานชุมชนพัฒนาใหม่ นายชุนห์ ศิริธนาธร ประธานชุมชน 70 ไร่ นางอำมรินทร์ บิดิลและนายกสมาคมอาสาต่อต้านยาเสพติด ซึ่งบุคคลเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีตำแหน่งในชุมชนแทบทั้งสิ้น ตำแหน่งดังกล่าวได้มาจากการเลือกตั้ง การครอบครองอำนาจในทรัพยากรในชุมชนจึงอยู่ที่ชนชั้นนำดังที่กล่าวนี้ การที่บุคคลเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นนางประทีป ฯ หรือนายสมพิศ ฯ ซึ่งได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำชุมชนในระดับสูงสุดนั้น เป็นผู้ที่มิชอบคบคิดเด่นเป็นที่ยอมรับในชุมชนและสังคมภายนอกแทบทั้งสิ้น แต่ละคนนั้นเป็นผู้ที่อุทิศเวลาเพื่อการพัฒนาชุมชนให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลภายในในเรื่องของการต่อต้านยาเสพติด การพัฒนาความเป็นอยู่ในชุมชน การต่อสู้เพื่อให้ได้สิทธิมาซึ่งการมีที่อยู่อาศัยในชุมชนของชาวชุมชนแออัดคลองเตยมาเป็นระยะเวลานาน ซึ่งการเสียดสีของบุคคลเหล่านี้เป็นผลทำให้เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

2. **ชนชั้นระดับต่ำ** เป็นประชาชนกลุ่มหนึ่งของชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนว่าเป็นชนชั้นนำ ชนชั้นนำระดับต่ำนี้เป็นการจัดลำดับของประชาชนทั้งหมดของชุมชนถือได้ว่าเป็นกลุ่มชนชั้นนำระดับกลางของชุมชนที่มีสถานภาพหรือการครอบครองทรัพยากรแห่งอำนาจสูงกว่าประชาชนทั่วไป แต่ขณะเดียวกันก็ด้อยกว่ากลุ่มของชนชั้นนำระดับสูงซึ่งมีหน้าที่ปกครองชุมชน กลุ่มชนชั้นนำระดับต่ำโดยทั่วไปแล้วจะเป็นตัวแทนของการใช้อำนาจของชนชั้นนำระดับสูง ซึ่งชนกลุ่มนี้มักจะได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของชนชั้นนำระดับสูง และชนชั้นนำระดับต่ำนี้จะมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับชนชั้นนำระดับสูง ในชุมชนแออัดคลองเตยก็เช่นเดียวกัน ชนชั้นนำระดับต่ำซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งเป็นถึงประธานชุมชน บางคนเป็นเลขานุการหรือสมาชิกในชุมชน ซึ่งคนเหล่านี้มักจะคุ้นเคยเข้าไปคบหาสมาคมกับชนชั้นนำในระดับสูง หรือบางครั้งชนชั้นนำระดับต่ำเหล่านี้จัดเป็นรูปทีมงานขึ้นมาเพื่อร่วมมือกันปฏิบัติการในความรับผิดชอบของชนชั้นนำในระดับสูง เป็นที่สังเกตว่าตำแหน่งที่ชนชั้นนำระดับต่ำแต่ละคนดำรงตำแหน่งอยู่นั้นจะมีความสำคัญในระดับรองลงไปเป็นตำแหน่งทางสังคมเป็นส่วนใหญ่ เช่น ตำแหน่งกรรมการของชุมชน กรรมการขององค์กรต่าง ๆ เป็นต้น

การระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียง ซึ่งเป็นวิธีการที่สามารถระบุตัวชนชั้นนำเชิงประจักษ์ได้ และสามารถนำวิธีการทางสถิติมาช่วยในการจัดกลุ่มชนชั้นนำ ซึ่งผลของการจัดกลุ่มชนชั้นนำในชุมชนแออัดคลองเตยนั้น แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ชนชั้นนำระดับสูงและชนชั้นนำระดับต่ำ ซึ่งผลปรากฏว่า ชนชั้นนำระดับสูงเป็นบุคคลที่ดำรงตำแหน่งผู้นำองค์กรต่าง ๆ เช่น มูลนิธิ สมาพันธ์ สมาคม เป็นต้น ส่วนชนชั้นนำระดับต่ำส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ดำรงตำแหน่งรองลงมา เช่น ประธานชุมชน กรรมการของสมาพันธ์ กรรมการของสมาคม ชมรมต่าง ๆ

ดังนั้นเมื่อพิจารณาชนชั้นนำจากตำแหน่งที่สำคัญของชุมชนแล้ว กลุ่มชนชั้นนำในชุมชนที่ได้ก็เป็นกลุ่มเดียวกับการที่พิจารณาในเรื่องของชื่อเสียง ซึ่งก็หมายความว่าถึงผลการศึกษาถึงแม้จะใช้วิธีการระบุชนชั้นนำที่แตกต่างกัน แต่ผลปรากฏออกมาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ เมื่อพิจารณาถึงตำแหน่งที่มีความสำคัญในชุมชนแล้ว พบว่า ตำแหน่งที่มีความสำคัญในชุมชน ได้แก่ ประธานชุมชน ประธานองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในสังคมของชุมชนนั้น การกำหนดกิจกรรมหรือนโยบายต่าง ๆ ย่อมมีผลต่อคนในชุมชนแทบทั้งสิ้น ยิ่งเฉพาะในปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนแออัดคลองเตยคือการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง"ยาบ้า" ซึ่งองค์กรในชุมชนหลายองค์กรล้วนแต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการต่อต้านยาเสพติด ผลการสอบถามในเรื่องปัญหาของชุมชน ปรากฏว่า ปัญหาในเรื่องยาเสพติดเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.57 ส่วนปัญหาอื่น ๆ นั้นมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และเมื่อสอบถามชนชั้นนำด้วยกันก็มีความเห็นเช่นเดียวกัน คือมีถึงร้อยละ 80 ฉะนั้นเป้าหมายของชนชั้นนำในชุมชนคือ การต่อต้านยาเสพติดซึ่งผู้ที่มีส่วนในกวดำเนินกิจกรรมก็ได้แก่ประธานองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนแออัดนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการพิจารณาถึงตัวชนชั้นนำที่ระบุด้วยกลุ่มชนชั้นนำด้วยกันแล้ว ผลปรากฏว่า บุคคลที่เป็นชนชั้นนำที่ระบุโดยประชาชน และบุคคลที่เป็นชนชั้นนำที่ระบุด้วยชนชั้นนำเป็นไปในลักษณะเดียวกันคือ เป็นชนกลุ่มเดียวกัน

เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลของการเลือกชนชั้นนำของชุมชน พบว่า ประชาชนเลือกชนชั้นนำแต่ละคนนั้น ด้วยเหตุผลที่มีความสำคัญอันดับแรก คือ เลือกเพราะเป็นผู้ที่กล้าพูด กล้าตัดสินใจ สามารถติดต่อประสานกับชุมชนนั้นหรือหน่วยงานอื่นได้ คิดเป็นร้อยละ 73.71 ส่วน

อันดับรองลงมาคือ มีฐานะทางการเงินดี สามารถช่วยเหลือได้เมื่อมีปัญหาเรื่องเงิน มีตำแหน่งทางการเมืองหรือมีหน้าที่การงานสูง สามารถช่วยเหลือเมื่อยามเดือดร้อน และ เป็นผู้มีความรู้ตามลำดับ (คิดเป็นร้อยละ 17.15, 5.14 และ 4.00 ตามลำดับ)

จะเห็นว่าประชาชนในชุมชนแออัดคลองเตยนั้นได้เลือกชนชั้นนำด้วยเหตุผลที่ว่า มีความกล้าพูด กล้าตัดสินใจ มีความสามารถในการติดต่อประสานกับผู้อื่นได้ดี และที่รองลงมาคือในเรื่องของฐานะทางการเงิน ซึ่งก็เป็นที่ยอมรับกันดีอยู่แล้วว่าในชุมชนแออัดคลองเตยนั้นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความยากจนของคนในชุมชน ซึ่งล้วนแล้วแต่มีอาชีพในทางเป็นกรรมกร หาเช้ากินค่ำ ต้องกู้หนี้ยืมสินนายทุนในชุมชน ฉะนั้นผู้มีฐานะทางการเงินนั้นสามารถก้าวมาเป็นชนชั้นนำได้เช่นกัน ในเรื่องของความเป็นเครือญาติกันนั้นประชาชนไม่ได้ให้ความสำคัญแม้แต่น้อย

จากการที่ได้ใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำทั้ง 3 วิธี ผลของการระบุตัวชนชั้นนำแต่ละวิธีปรากฏว่า ไม่ว่าจะใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียง หรือวิธีระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากตำแหน่ง หรือ วิธีระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ บุคคลที่เป็นชนชั้นนำเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน ไม่ปรากฏถึงความแตกต่างของชนชั้นนำแม้จะใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำที่แตกต่างกันก็ตาม

สรุปผลการศึกษาการระบุชนชั้นนำของชุมชนแออัดคลองเตย

จากการใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำในชุมชนแออัดคลองเตยด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน 3 วิธี ผลปรากฏว่า บุคคลที่เป็นชนชั้นนำของชุมชนนั้นเป็นผู้ที่ดำรงอยู่ในตำแหน่งสูงสุดของชุมชนซึ่งได้แก่ประธานชุมชน ประธานองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนที่มีบทบาทโดยตรงต่อสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ซึ่งได้แก่ มูลนิธิ สมาพันธ์ สมาคม ซึ่งองค์กรเหล่านี้มีส่วนอย่างยิ่งในการกำหนดวิถีชีวิตของคนในชุมชน

1. การวิเคราะห์คุณสมบัติของชนชั้นนำ

ในการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน สิ่งที่ต้องการทราบคือ ใครเป็นชนชั้นนำของชุมชน ชนชั้นนำของชุมชนมีความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจกันอย่างไร สามารถแข่งกลุ่มชนชั้นนำออกได้กี่ระดับ แต่ละระดับเป็นใครบ้าง และมีขั้นตอนสำคัญของการศึกษาชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจของชุมชน คือ บุคคลที่เป็นชนชั้นนำของชุมชนนั้นมีปัจจัยอะไรที่สำคัญที่ผลักดันให้บุคคลดังกล่าวก้าวขึ้นสู่การเป็นชนชั้นนำของชุมชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ บุคคลที่เป็นชนชั้นนำนั้นมีคุณสมบัติพิเศษอะไรที่แตกต่างจากประชาชนโดยทั่วไปที่ไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นชนชั้นนำ

จากการที่ได้ศึกษามาในตอนต้นซึ่งเป็นการระบุตัวชนชั้นนำในชุมชนแออัดคลองเตย ผลปรากฏว่าผู้ที่ได้รับการระบุว่าเป็นชนชั้นนำในชุมชนนั้นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งที่สำคัญในชุมชน เช่น เป็นประธานชุมชน เป็นประธานองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เช่น มูลนิธิ, สมาพันธ์ หรือสมาคม เป็นต้น

การศึกษาในวิเคราะห์ในเรื่องของปัจจัยหรือคุณสมบัติที่ส่งผลให้เป็นชนชั้นนำในชุมชน เป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (quantitative analysis) มีความจำเป็นต้องนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของตารางการวิเคราะห์ การนำเสนอผลการวิเคราะห์ดังกล่าวได้ดังต่อไปนี้

จากสมมติฐานในข้อ 2 ที่ได้ตั้งไว้ว่า “ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการดำรงตำแหน่งผู้นำได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางสังคม การประสานผลประโยชน์กับชุมชนภายนอก และเป็นเครือข่ายดีเก่าแก่ในชุมชนแออัด ” นั้น

ตารางที่ 3 แสดงผลของปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงตำแหน่งของผู้นำในชุมชน
แออัดคลองเตยในความเห็นของประชาชนในชุมชน

ท่านคิดว่าท่านให้ความศรัทธาหรือนิยมชมชอบในตัวของผู้นำชุมชนของท่านมากที่สุดข้อใด	จำนวน	ร้อยละ
1. มีฐานะทางการเงินดี สามารถช่วยท่านได้เมื่อท่านมีปัญหาเรื่องเงิน	30	17.15
2. ชอบเพราะมีความรู้สูง	7	4.00
3. ชอบที่มีตำแหน่งทางการเมืองหรือมีหน้าที่การงานสูง สามารถช่วยเหลือได้เมื่อยามเดือดร้อน	9	5.14
4. เป็นผู้ที่กำลังพูด กล้าตัดสินใจ สามารถติดต่อประสานกับคนในชุมชนหรือหน่วยงานอื่นได้(มีมนุษยสัมพันธ์ดี)	129	73.71
5. ชอบเพราะว่าเป็นญาติกัน	-	-
6. ชอบเพราะว่าผู้นำชุมชนเป็นญาติกับผู้นำชุมชนอีกท่านหนึ่งที่ท่านชอบ	-	-
7. อื่น ๆ	-	-

ตารางที่ 4 แสดงผลของปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงตำแหน่งของผู้นำในชุมชน

ท่านคิดว่าปัจจัยเหล่านี้ ปัจจัยใดที่ทำให้ท่านได้รับการยอมรับจาก คนในชุมชนของท่านมากที่สุด	จำนวน	ร้อยละ
1. การมีฐานะทางเศรษฐกิจดี	-	-
2. มีการศึกษาสูง	-	-
3. มีตำแหน่งทางสังคม	-	-
4. เป็นคนกล้าพูด กล้าตัดสินใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถ ประสานกับคนในชุมชนและภายนอกชุมชนได้	19	95
5. เป็นญาติกับผู้มีชื่อเสียงในชุมชน	1	5

จากตารางที่ 3 จะพบว่าประชาชนภายในชุมชนแออัดคลองเตยให้ความเห็นเกี่ยวกับผู้นำในชุมชนว่าที่ตนเองให้ความศรัทธาเชื่อถือมากที่สุดนั้นเกิดจากคุณสมบัติของตัวผู้นำชุมชนที่มีความสามารถในการมีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นคนที่กล้าพูด กล้าตัดสินใจ รองลงมาคือ การเป็นผู้ที่มีฐานะทางการเงินดี สามารถช่วยเหลือประชาชนได้ ส่วนในปัจจัยอื่น ๆ นั้นประชาชนให้ความสำคัญเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และจากตารางที่ 4 แสดงผลของความคิดเห็นของผู้นำที่มีความเห็นว่าการที่ตนเองได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนนั้นเกิดจากการที่ตนเองมีความกล้าพูด กล้าตัดสินใจ สามารถติดต่อประสานงานกับคนในชุมชนหรือคนภายนอกได้

จากผลที่ปรากฏในตาราง แสดงให้เห็นว่า ในชุมชนแออัดคลองเตยนั้นพิจารณาการเลือกผู้นำชุมชนด้วยการพิจารณาในด้านคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคลมากกว่าระดับของการศึกษา การเป็นเครือญาติเก่าแก่ในชุมชน แต่ก็ยังมีส่วนน้อยที่ยังให้ความสำคัญในเรื่องของการมีตำแหน่งทางสังคมและมีฐานะทางเศรษฐกิจ

จากสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ว่า "ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการดำรงตำแหน่งผู้นำได้แก่ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางสังคม การประสานผลประโยชน์กับชุมชนภายนอก และเป็นเครือญาติเก่าแก่ในชุมชนแออัด" จึงค่อนข้างจะมีปัจจัยบางส่วนเท่านั้นที่

เป็นจริงตามสมมติฐาน คือ การประสานประโยชน์กับชุมชนภายนอก และการมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ส่วนปัจจัยอื่นที่ตั้งสมมติฐานเอาไว้จะไม่เป็นจริง

2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำในชุมชนแออัดกับประชาชน

ชุมชนแออัดคลองเตยเป็นชุมชนเก่าแก่มากมาย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่ก็มักจะเป็นผู้ที่อยู่อาศัยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ฉะนั้นความรู้จักคุ้นเคย สนิทสนม การไปมาหาสู่ของคนในชุมชนย่อมเกิดขึ้นและมีมากกว่าคนที่อยู่ในชุมชนที่มีความเจริญมากกว่า ความรู้จักคุ้นเคย สนิทสนมย่อมส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์กันของคนในชุมชน การเกื้อกูลในเรื่องของผลประโยชน์ก็ย่อมเกิดขึ้นเช่นกัน

จากสมมติฐานในข้อ 3 ที่ได้ตั้งไว้ว่า "ความสัมพันธ์ของผู้นำชุมชนในชุมชนแออัดคลองเตยกับประชาชนเป็นไปในลักษณะการเกื้อกูลและประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน"

ก่อนอื่นจะขอกล่าวถึงสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนแออัดคลองเตยก่อน เพื่อให้ทราบที่มาของการเกื้อกูลซึ่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

จากที่ได้ทราบมาแล้วว่า ในชุมชนแออัดคลองเตยนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนแออัดคลองเตยมีเป็นจำนวนมาก เริ่มตั้งแต่แรกคือ ปัญหาเรื่องของที่อยู่อาศัย พื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของชุมชนแออัดคลองเตยนั้นเป็นของการท่าเรือแห่งประเทศไทย ซึ่งแต่เดิมนั้นได้อนุญาตให้คนงานที่ทำงานในท่าเรือแห่งประเทศไทยได้ปลูกที่พักอาศัย และต่อมาชุมชนดังกล่าวได้เริ่มขยายขึ้นเรื่อย ๆ มีการปลูกที่พักอาศัยอย่างถาวรขึ้น มีประชาชนจากทุกภาคของประเทศที่เดินทางมาทำงานในกรุงเทพฯ เข้าไปจับจองปลูกที่พักอาศัยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนเกิดเป็นชุมชนใหญ่ขึ้น สร้างปัญหาในเรื่องน้ำเน่าเสีย เป็นแหล่งเสื่อมโทรม แหล่งแพร่ระบาดของเชื้อโรค และที่สำคัญที่สุดคือการระบาดของยาเสพติด ในชุมชนแออัดได้ชื่อว่าเป็นแหล่งแพร่ระบาดของยาเสพติดที่ขึ้นชื่อที่สุดในประเทศไทย การปราบปรามของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองไม่สามารถกระทำได้นี้เนื่องจากขาดความร่วมมือของคนในชุมชน เมื่อปัญหาเกิดการท่าเรือแห่งประเทศไทยจึงมีโครงการที่จะแก้ปัญหาด้วยการย้ายชุมชนแออัดคลองเตยออกจากพื้นที่โดยได้สร้างที่พักอาศัยไว้รองรับในย่านชอยวรพล งามอินทรา การเจรจาระหว่างการท่าเรือแห่งประเทศไทยกับตัวแทนของชุมชนไม่บังเกิดผล โดยทางตัวแทนของชุมชนให้เหตุผลว่า สถานที่ดังกล่าวเป็นที่พักอาศัยมาช้านาน

นาน มีความผูกพันกับสังคมเดิม สถานที่ทำงานอยู่ใกล้ คนในชุมชนเดินทางไปทำงานได้ง่าย ซึ่งติดกับที่พักแห่งใหม่ที่การทำเรือฯ จัดไว้ให้ที่มีระยะทางไกลลำบากในการเดินทาง หลังจากนั้นมาก็ได้มีการรณรงค์ต่อการกรไล้เรือของการทำเรือฯ ตลอดมา ซึ่งการรณรงค์ต่อต้านนั้นก็จะมีแกนนำในการต่อต้าน ซึ่งแกนนำเหล่านี้ต่อมาได้รับการเชื่อถือยอมรับจากคนในชุมชนให้เป็นผู้นำของชุมชนไปโดยปริยาย ผู้นำเหล่านี้ได้สร้างเครือข่ายปฏิสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น เพื่อเป็นพลังในการต่อต้านการถูกขับไล่จากเจ้าของพื้นที่ การรวมตัวของชนชั้นนำในชุมชนนอกจากจะมีจุดประสงค์ในการต่อต้านการถูกขับไล่แล้ว ยังได้พยายามสร้างฐานอำนาจด้วยการทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเกิดความพอใจเมื่อคนในชุมชนเองนั้นได้พยายามที่พัฒนาชุมชนของตนให้มีความเจริญก้าวหน้าไม่สร้างปัญหาให้คนในสังคมทั่วไป จากการที่คนในชุมชนโดยเฉพาะชนชั้นนำในชุมชนได้พยายามที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า สิ่งเหล่านี้จึงก่อให้เกิดความเห็นใจจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และทางรัฐได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือ ชุมชนดังกล่าวจึงอยู่มาได้จนถึงทุกวันนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนแออัดคลองเตยที่มีมาโดยตลอดคือปัญหาอาเสพติด ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาในเรื่องของสาธารณูปโภค ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดต่อ โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องของยาเสพติดที่กำลังแพร่ระบาดอยู่ในขณะนี้ เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด มีการปราบปรามจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างจริงจังมาโดยตลอดแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ แม้แต่คนในชุมชนเองก็พยายามรณรงค์ต่อต้านเช่นเดียวกัน แต่ก็ไม่สามารถทำให้หมดสิ้นไปได้ เนื่องจากยังมีเจ้าหน้าที่ของรัฐรู้เห็นเป็นใจกับผู้ค้ายาเสพติด ปัญหายาเสพติดจึงยังคงมีอยู่ในชุมชนแออัดคลองเตย นอกจากนี้ยังมีปัญหาของการแสวงหาประโยชน์ของชนชั้นนำบางคนในชุมชนที่ได้ผลประโยชน์อันมหาศาลจากคนในชุมชน เช่น การปล่อยเงินกู้ที่มีดอกเบี้ยแพง การเปิดบ่อนการพนัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นผลประโยชน์ของชนบางกลุ่มในชุมชนแออัด ฉะนั้นจึงยังเป็นเหตุผลที่สนับสนุนอย่างหนึ่งในการต่อต้านการย้ายชุมชนออกไปอยู่ที่อื่น

ตารางที่ 5 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชนซึ่งเป็นไปในลักษณะเกื้อกูล ในความเห็นของประชาชน

การที่ท่านให้ความเคารพนับถือผู้นำชุมชนของท่านแล้ว ท่านได้รับผลประโยชน์หรือสิ่งตอบแทนจากผู้นำชุมชนของท่านอย่างไร	จำนวน	ร้อยละ
1. ได้รับการช่วยเหลือปกป้องผลประโยชน์ในเรื่องของที่พักอาศัยในที่ดินของการท่าเรือแห่งประเทศไทย	93	53.14
2. ได้รับการสนับสนุนในเรื่องของเงินเมื่อได้ทำกิจกรรมให้กับกลุ่มของผู้นำ เช่น ทำกิจกรรมให้กับกลุ่มการเมืองที่ผู้นำชุมชนฝึกไฟ	13	7.43
3. ได้รับการช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาในยามที่มีปัญหาทั้งทางราชการหรือบุคคลอื่นโดยผู้นำจะช่วยประสานจนสามารถแก้ไขได้	65	37.14
4. อื่น ๆ		-

ตารางที่ 6 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชนซึ่งเป็นไปในลักษณะเกื้อกูล ในความเห็นของชนชั้นนำ

การที่ท่านได้รับการยกย่องจากชาวชุมชนให้เป็นผู้นำชุมชนแห่งนี้ ท่านคิดว่าท่านมีความสามารถที่จะช่วยในเรื่องใดต่อไปนี้ให้แก่ชาวชุมชนได้มากที่สุด	จำนวน	ร้อยละ
1. ให้ความช่วยเหลือในการเป็นผู้ดำเนินการปกป้องต่อต้านการที่ต้องถูกให้ย้ายไปอยู่ถิ่นใหม่	3	15
2. สามารถช่วยเหลือในด้านการให้การดูแล แก้ไขปัญหาในเรื่องของ ยาเสพติด บ่อนการพนัน การขาดสาธารณูปโภค ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน ฯลฯ	5	25
3. สามารถช่วยพัฒนาชุมชนให้เจริญได้	12	60
4. อื่น ๆ	-	-
ในฐานะท่านเป็นผู้ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน โดยมีชาวบ้านให้การสนับสนุนท่านอย่างเต็มที่ หากท่านได้มีโอกาส ท่านจะใช้ประโยชน์อะไรจากความศรัทธาจากประชาชนมากที่สุด	จำนวน	ร้อยละ
1. เป็นฐานเสียงในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง	-	-
2. เป็นฐานอำนาจในการปกป้องหรือสนับสนุนกรณีที่ท่านมีปัญหและต้องการความร่วมมือหรือช่วยเหลือจากชาวชุมชน	13	65
3. อื่น ๆ	7	35

จากที่ได้ทราบมาแล้วว่าปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งของประชาชนในชุมชนแออัดคลองเตยกลั้วมากคือ การถูกขับไล่ให้พ้นจากพื้นที่ดินของการทำเรือแห่งประเทศไทย จากตารางที่ 5 จะเห็นว่าประชาชนที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างในชุมชนแออัดคลองเตย จำนวนถึงร้อยละ 53.14 ให้ความสำคัญในเรื่องของถิ่นที่อยู่เป็นสำคัญ เพราะฉะนั้นการที่จะมีใครคนใดคนหนึ่งได้เสนอตัวเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการปกป้องถิ่นที่อยู่ให้รอดพ้นจากการถูกขับไล่ บุคคลคนนั้นก็น่าจะมีความสำคัญที่สุด อีกประการหนึ่งที่คนในชุมชนแออัดคลองเตยคาดหวังไว้จะได้

จากผู้นำคือ การได้รับการช่วยเหลือหรือการแก้ไขปัญหาให้ในยามที่ตนเองมีปัญหากับผู้อื่น หรือปัญหากับหน่วยงานราชการ โดยที่ต้องการให้ผู้นำเป็นผู้ช่วยเหลือหรือประสานจนสามารถแก้ไขปัญหาได้ ซึ่งมีจำนวนร้อยละ 37.14 จะเห็นได้ว่าการที่ผู้นำสามารถให้ความช่วยเหลือในเรื่องเหล่านี้ได้สิ่งที่ได้รับตอบแทนก็คือการยอมรับจากคนในชุมชน ในทำนองเดียวกันในตารางที่ 5 เมื่อผู้นำได้ทำประโยชน์ให้กับคนในชุมชนแล้วก็ต้องหวังสิ่งตอบแทนกลับคืนมา ซึ่งหมายถึงผลประโยชน์แลกเปลี่ยน สิ่งที่ผู้นำหรือชนชั้นนำสามารถช่วยเหลือคนในชุมชนได้คือการพัฒนาชุมชนให้เจริญ โดยให้ความเห็นไว้ถึงร้อยละ 60 และสิ่งที่สามารถช่วยเหลือในระดับรองลงมาคือสามารถช่วยเหลือในด้านกาให้การดูแล แก้ไขปัญหาในเรื่องของยาเสพติด บ่อนการพนัน การขาดสารอาหารอุปโภค ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาความยากจน มีจำนวนร้อยละ 25

ในเรื่องของประโยชน์ที่ผู้นำจะได้รับจากประชาชนในชุมชน จากตารางจะพบว่า ผู้นำหรือชนชั้นนำนั้นจะใช้ประโยชน์จากความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อตนเองในเรื่องของการใช้เป็นฐานอำนาจในการปกป้องหรือสนับสนุนกรณีที่ผู้นำเหล่านั้นมีปัญหาและต้องการความร่วมมือช่วยเหลือจากชาวชุมชน โดยมีถึงร้อยละ 65 ส่วนความต้องการอื่น ๆ ก็มีเช่น ต้องการความร่วมมือจากประชาชนทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมในสังคม, ให้เป็นส่วนร่วมในการเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับชุมชน, ต้องการให้มีส่วนร่วมในการปลูกจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน จะเห็นว่าประเด็นเหล่านี้เป็นสิ่งที่ชนชั้นนำต้องการจากประชาชนในชุมชน

จากผลการทดสอบที่กล่าวมาจะพบว่า ในระหว่างชน 2 กลุ่ม ซึ่งได้แก่ กลุ่มชนชั้นนำและกลุ่มของประชาชนโดยทั่วไปในชุมชน นั้นอยู่กันด้วยการพึ่งพาอาศัยกัน ต่างฝ่ายต่างได้รับประโยชน์จากกัน ประชาชนมีความมุ่งหวังต้องการอยากให้ชนชั้นนำในชุมชนนั้นเป็นตัวแทนในการช่วยเหลือ เรียกร้องสิทธิประโยชน์ให้กับตนเอง เพราะลำพังตนเองนั้นไม่มีพลังหรืออำนาจพอที่จะต่อสู้ได้ หากมีชนชั้นนำหรือผู้นำที่มีพลังอำนาจในการต่อรองก็จะสามารถช่วยเหลือได้ ในทำนองเดียวกัน ฝ่ายชนชั้นนำนั้นก็มีความมุ่งหวังจะได้ประโยชน์จากประชาชนในชุมชนเช่นกัน เพราะพลังของประชาชนในชุมชนจะสามารถยกสถานะภาพตัวเองให้สูงขึ้นกว่าคนโดยทั่วไป มีอภิสิทธิ์ได้มากกว่าคนโดยทั่วไป ได้รับเกียรติ ได้รับการยอมรับนับถือ มีช่องทางหรือโอกาสแสวงหาผลประโยชน์ได้ดีกว่าผู้อื่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความต้องการของผู้นำ จะเห็นว่าผลการวิจัยในส่วนนี้มีความสอดคล้องกับสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ในข้อ 3 ที่ว่า ความสัมพันธ์

ของผู้นำในชุมชนแออัดกับประชาชนเป็นไปในลักษณะเกื้อกูลและประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน